

Molt Honorable Senyor President de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears,
Il·lustríssim Senyor President del Consell Social,
Digníssimes autoritats,
Membres de la comunitat universitària,
Senyores i senyors,

1. L'acte d'obertura de curs és un acte solemne que té gran importància en el calendari de la vida acadèmica, un acte que genera una important expectació que es veu incrementada aquesta vegada perquè coincideix amb el fet que hi ha un nou equip de govern tant a la Universitat com a la comunitat autònoma. Per això m'agradaria que les meves primeres paraules fossin per agrair la presència d'una representació tan nodrida i tan important de la societat balear. Per a nosaltres és una satisfacció veure l'afluència de gent que ha acudit per acompanyar-nos en aquest solemne acte acadèmic d'obertura del curs 2003-2004.

El nou equip de govern de la UIB ha començat la seva marxa ple d'il·lusió i de força al capdavant d'una institució centenària que, després de vint-i-cinc anys com a Universitat de les Illes Balears, es pot dir que és una institució madura. Hem rebut una Universitat consolidada com a referent cultural i científic de la nostra societat, amb unes plantilles de professorat relativament equilibrades; una Universitat que ofereix en l'actualitat 42 titulacions de grau i 35 de postgrau; amb un campus espaiós que ha augmentat notablement per mor de l'obertura de dos grans edificis i altres accions d'esponjament; una universitat que aplica les tecnologies de la informació per transformar la metodologia de la docència i que ens ha permès convertir-nos en un referent en tot l'Estat; amb una recerca que ha millorat tant en nombre de projectes d'investigació aconseguits com en el prestigi de què gaudeix; una universitat amb unes activitats de difusió cultural presents de manera intensa en molts d'àmbits.

D'història i esforç no ens en falten. Aquest últims anys han estat anys fèrtils i fructífers, però no exempts de dificultats i problemes. Moltes persones han deixat el millor de si mateixes en l'obstinació d'engrandir la nostra universitat: amb totes elles tenim un deute de gratitud.

2. Tanmateix, des de la Universitat fem servir xifres que no ens fan sentir satisfets, com ara la baixa taxa de joves que cursen estudis universitaris —quasi la meitat que a la resta d'Espanya—; el baix nombre de titulats universitaris als quals dona ocupació el nostre mercat de treball —4% a les Balears enfront del 7,5 a l'Estat—; la menor despesa corrent per alumne —un 8% menys que a l'Estat. L'indicador més emprat: el percentatge de PIB dedicat a despesa en estudis universitaris, que a les Balears és de 0,28%, mentre que la mitjana espanyola és de 0,8%, la de la Unió Europea se situa en l'1,2% i la dels Estats Units en el 2,8%.

Tot això és preocupant en si mateix, però molt més ho és la reacció que molt sovint es produeix en posar aquestes xifres sobre la taula. Sovint se senten reflexions com "aquí vivim en una terra que no té un poderós sector industrial i per això no fan falta enginyers", o "vivim del turisme i el turisme no requereix personal qualificat". O que la UIB produeix llicenciats en matèries sense demanda social (carreres de lletres pures o de ciències pures) que estan condemnades a l'atur. Aquest tipus d'idees no són correctes.

Enfront d'aquestes idees, cal fer veure a la societat la importància que la seva població tingui un adequat nivell de formació com a única garantia d'una economia forta i d'un increment dels nivells de benestar i de qualitat de vida que ens duguin cap a un futur millor. Cal desterrar el mite que una economia de serveis i turística *no necessita personal qualificat*. Cal eradicar la idea que un llicenciat en determinats estudis no pot aportar valor afegit al sistema productiu. I cal fer-ho perquè no és així: la llavor més fructífera del benestar futur és sens dubte l'educació superior i el desenvolupament científic.

Recentment un estudi publicat per una important entitat financera ha assenyalat que el 75% de l'ocupació generada a Espanya des de l'any 1977 fins a l'any 2000 és de caire intel·lectual, que requereix personal molt preparat, mentre que el 90% de l'ocupació destruïda en el mateix període és de caire manual. I destaca també que la tendència futura afavoreix els llocs de treball d'alta qualificació, ja que els sectors generadors d'ocupació estan enquadrats en el terciari, especialment en els serveis públics i socials, seguits de la distribució i el turisme.

Els anys seixanta el premi Nobel d'Economia Gary Becker va desenvolupar la teoria del capital humà, que definí com el conjunt de capacitats productives que les persones adquireixen per acumulació de coneixements generals o específics. És en aquest sentit que, en una societat desenvolupada, molt interrelacionada i en permanent estat de canvi com la nostra, l'universitari aporta els seus coneixements, però sobretot, les seves habilitats, per la qual cosa el llicenciat en lletres o ciències pures o en qualsevol altra titulació acumula un important *capital humà* per al sistema productiu, atesa la seva capacitat d'entendre i resoldre situacions complexes i la seva capacitat d'adaptació.

D'aquesta manera, molts dels pensadors actuals més destacats, així com organismes internacionals, han coincidit a considerar que el principal factor per al creixement amb equitat el constitueix el capital humà.

3. La nova societat del coneixement —s'ha dit moltes vegades— requereix innovacions i canvis en les formes tradicionals de formació, producció i comunicació de la informació i en l'accés als serveis públics i privats. El benestar dels ciutadans, el dinamisme de l'economia i l'aprofundiment en la participació democràtica dependran en gran

mesura de la forma en què les societats incorporin aquests canvis i assumeixin les transformacions socials que comporten. En definitiva, fer fàcil "l'accés al coneixement" és la clau del procés de transformació, ja que és l'única forma de reforçar la connexió entre la innovació i l'empresa, per generar el tan necessari esperit emprenedor.

La trajectòria de la Unió Europea durant l'última dècada no destaca pel seu ritme d'avenç en el desenvolupament de la societat del coneixement, la qual cosa l'ha conduït a perdre dinamisme respecte a d'altres competidors, com els Estats Units. Per pal·liar aquest problema s'ha obert un debat, entre d'altres, sobre el paper de les seves universitats. Com diu en aquest aspecte el document de la Comissió Europea del febrer passat anomenat *El paper de les universitats a l'Europa del coneixement*, "el creixement de la societat del coneixement depèn de la producció de nous coneixements, llur transmissió a través de l'educació i la formació, llur divulgació a través de les tecnologies de la informació i la comunicació i llur utilització mitjançant nous procediments industrials o serveis. *Les universitats són úniques en aquest sentit, ja que participen en tots aquests processos a través del paper fonamental que desenvolupen en els tres àmbits següents: la investigació i la explotació dels seus resultats, gràcies a la cooperació industrial i l'aprofitament dels avantatges tecnològics; l'educació i la formació, en particular la formació dels investigadors; i el desenvolupament regional i local, al qual poden contribuir de manera significativa*".

En el mateix sentit, la Declaració de Graz, aprovada el passat mes de juliol, assenyala que "les universitats són essencials per al desenvolupament de la societat europea. Creen, salvaguarden i transmeten coneixements vitals per al benestar social i econòmic a nivell local, regional i global. Les universitats cultiven els valors i la cultura europeus ... [i] fan aportacions a la innovació i al desenvolupament econòmic sostenible".

4. Mentrestant, a les Illes Balears estam travessant un període de pèrdua de productivitat. El món econòmic és sempre complex i, per tant, és difícil identificar les causes d'aquesta pèrdua, però no és gaire arriscat afirmar que les dades de taxa d'escolarització universitària i despesa universitària esmentades abans hi tenen quelcom a veure. Fonamentalment perquè el *capital humà* —com ja hem assenyalat— és el principal factor determinant de la capacitat d'un país o regió per produir i adaptar innovacions tecnològiques; així els sectors d'agricultura, salut, o sectors relacionats amb el medi, només podran fer ús de les innovacions si els seus treballadors estan prou preparats i qualificats.

És per això que capgirar aquesta situació és feina de tots. Principalment de la mateixa UIB —que és l'única universitat de les Illes— i del Govern—que és la seva administració tutelar. Però no podem oblidar els partits polítics i els mitjans de comunicació, amb la seva enorme capacitat d'influència a l'hora de crear consciència i opinió pública. Entre tots hem d'aconseguir que la ciència i la tecnologia, juntament amb l'educació, siguin els pilars fonamentals sobre els quals recolzin el present i el futur de les Balears.

A la UIB ens correspon identificar el problema, posar-lo sobre la taula i després fer autocrítica com a única forma de guanyar el futur. En aquest sentit, l'aposta per la qualitat és quelcom essencial tant en investigació com en docència i activitat cultural. Això suposa la voluntat de competir acuradament en un marc obert, amb un nou plantejament de les nostres tasques i els nostres estudis que els faci més flexibles i adaptables; que faci de la mobilitat una forma de superació de barreres culturals, amb la possibilitat de realitzar cursos de forma no presencial i amb pràctiques a les empreses, per l'adquisició de coneixements i pel desenvolupament d'activitats i accions que responguin a les necessitats socials. Una investigació de primera qualitat que ens permeti una explotació eficaç dels seus resultats mitjançant una xarxa de connexions empresarials, ja que tant la investigació bàsica com l'aplicada tenen un clar valor econòmic. I una oferta cultural que permeti aproximar la institució a les principals inquietuds ciutadanes.

La societat oberta i plural de les Illes Balears demana que la seva universitat sigui també oberta i plural, que defugui els sectarismes i els plantejaments centrats en si mateixa o en el seu petit voltant, per tal que sigui ambiciosa, a fi de poder convertir-se en un referent més enllà de qualsevol frontera. En definitiva, hem d'avançar cap a un nou model educatiu que doni una millor resposta a les necessitats científiques, culturals i professionals d'una societat moderna com vol ser la nostra.

Però aquest objectiu requereix polítiques ambicioses i compartides, amb recursos suficients i incentius adequats, polítiques concretes d'infraestructures i equipaments, dotacions equilibrades dels recursos humans, sense els quals els objectius esmentats esdevindrien inviables. I a més, implica propiciar innovació educativa i millorar la dotació de mitjans, quelcom especialment important atès tant que la nostra principal característica geogràfica és la pluriinsularitat com l'elevada taxa d'ocupació dels nostres joves comparada amb la de l'Estat. Com diu la Declaració de Graz esmentada, "l'educació superior continua sent, per davant de tot, una responsabilitat pública, amb el fi de mantenir valors cívics i acadèmics fonamentals. Per tant, els governs han d'atorgar poder a les institucions universitàries i enfortir la seva autonomia essencial proveint-les d'entorns estables tant a nivell jurídic com de finançament". Per això demanam, senyor president, un finançament adient per a infraestructures, per a docència, per a recerca i per a l'acció cultural que desplega la UIB. *No és possible una universitat d'alt nivell amb un finançament inadequat*.

Per part nostra, vull dir amb claredat que volem mantenir amb el Govern de la comunitat autònoma una relació de confiança mútua, de lleialtat i de convergència d'esforços a favor de la societat de les Illes, la qual totes dues institucions servim. Una relació en què la UIB ha de fer de la qualitat dels seus serveis als ciutadans el seu principal objectiu, i el Govern i els ciutadans han de reconèixer els esforços i donar suport a la institució. Confiança especialment

necessària per al període de canvi en què estam immensos.

5. En aquest sentit, ja hem començat a caminar. El balanç del curs 2002-2003 a través de la Memòria que ha llegit el Secretari General mostra les nostres primeres passes, i ens permet una primera rendició de comptes sobre les nostres activitats i contribucions. Però sens dubte encara és més important el camí per recórrer. En efecte, el cert és que en l'actualitat ens trobam en un moment important de canvis i de reformes per la concurrència d'un conjunt de factors diversos:

A) D'entrada, *canvis organitzatius* sorgits de l'aplicació de la LOU i les normes que en deriven. L'entrada en vigor dels nous Estatuts de la UIB n'és la primera passa i permetrà l'inici d'una sèrie de reformes per la constitució de nous òrgans, la modificació d'altres i la regulació de bell nou d'aspectes no regulats amb detall als Estatuts, com ara els departaments, els instituts universitaris o les juntes de degans i de directors de departaments. Amb bon criteri, els nostres Estatuts han quedat com una "constitució interna", que va ser aprovada quasi per unanimitat pel Claustre, i que reflecteix un consens bàsic de la comunitat universitària en les regles fonamentals de funcionament de la institució. Ara bé, aquesta opció implica inevitablement el desenvolupament de la norma estatutària, mitjançant els acords normatius que calguin del Consell de Govern de la Universitat. Ens espera, doncs, el curs vinent, una inevitable tasca de regulació i d'autoorganització a partir dels Estatuts i de la legislació derivada de la LOU.

Juntament amb aquests canvis organitzatius que acab d'esmentar, és també indispensable la regulació de tota una sèrie de temes i aspectes importants per a la vida universitària que ni la normativa superior ni els Estatuts regulen de manera detallada. Són temes com l'actualització de la normativa de títols propis, que ha quedat desfasada; l'aprovació d'una normativa pròpia de professorat contractat; la modificació del Reglament acadèmic, per fer-lo més flexible i establir d'una manera més acurada els drets de l'alumnat, etcètera, etcètera.

Doncs bé, per dur a terme tota aquesta tasca de desenvolupament normatiu, us faig en aquest moment una ferma apel·lació a mantenir el consens que vàrem posar de manifest en l'aprovació dels Estatuts, situant l'interès global de la institució i del servei públic que presta per damunt dels interessos particulars (i, per tant, parcials) dels grups, àrees o estaments.

B) En segon lloc, hem de dur endavant també l'aplicació i el desenvolupament del Pla estratègic, aprovat a finals de l'any passat, pla que ens fixa les orientacions fonamentals que han d'impulsar l'acció de la Universitat. Els seus 33 objectius són un ric viver d'idees i de fites per assolir, que ens marquen el camí que hem de recórrer.

C) Però aquests no seran segurament els canvis més importants que ens esperen. Ens ha tocat viure allò que s'anomena el procés de convergència europea en matèria d'educació superior, és a dir, la posada en marxa de l'espai europeu d'ensenyament superior. Aquest procés implica sens dubte reformes estructurals en alguns dels aspectes bàsics del sistema d'ensenyament universitari: reformes quant al catàleg de titulacions —que es veuran previsiblement reduïdes—, quant als plans d'estudis de les diferents carreres —amb una nova estructura de cicles—; i reforma sobretot en allò que es refereix a la metodologia docent, amb la implantació de noves estratègies d'ensenyament, basades més en la perspectiva de l'alumne i de les seves possibilitats reals d'aprendre que no pas en la del professor; una metodologia, en definitiva, que posi l'alumne al centre del sistema educatiu i que mesuri els resultats de l'aprenentatge en funció del treball que hagi realitzat. Com sabeu, aquest procés al qual em referesc ja ha començat: aquest mateix mes de setembre s'acaben de publicar els dos primers decrets aprovats pel Govern de la Nació; s'espera que els decrets sobre els estudis de grau i de postgrau surtin a la llum abans de Nadal i, finalment, el procés s'ha accelerat després de la reunió de ministres d'Educació a Berlín fa una setmana, en la qual s'ha decidit impulsar de manera més forta i més ràpida la construcció de l'espai europeu d'ensenyament superior.

Com deia recentment la comissària europea d'Educació i Cultura, "encara que s'ha aconseguit avançar cap a aquest espai europeu, el nostre ritme d'adaptació és més lent que l'evolució de les realitats econòmiques. Les tendències de la productivitat, el creixement de la qual depèn cada cop més de la qualitat del capital humà, són enormement divergents entre Europa i els Estats Units. La competitivitat global d'Europa i el seu dinamisme econòmic avancen amb més lentitud que els dels seus principals competidors". Per això acaba el seu article dient que "ja no és el moment de preveure la creació d'aquest espai europeu d'ensenyament superior per a 2010. La reflexió i els dubtes han de donar pas a la mobilització i el treball decidit".

Per tant, ens espera un període ple de reformes dels nostres estudis i carreres, que té un horitzó final molt més proper del que inicialment pensàvem. Doncs bé, la postura més adient i intel·ligent és sens dubte la d'adherir-se de manera entusiasta i activa a aquest procés i aprofitar l'ocasió per fer uns nous plans d'estudis més adaptats a la realitat social i al mercat de treball, per implantar unes estratègies educatives més enriquidores i creatives per als alumnes —és a dir, més modernes— i, en definitiva, per fer una reforma de qualitat. Aquest procés de convergència del qual parlam no pot ser condicionat o retardat per interessos corporatius o de grup, perquè existeix el perill de quedar relegats a segona línia entre les universitats europees.

Paral·lelament a l'espai europeu d'ensenyament superior hi ha l'espai europeu d'investigació, que neix de la Declaració de Lisboa de l'any 2000. Ens haurem d'integrar també en aquest espai, eix fonamental del nou ordre universitari que s'està dibuixant. En aquesta línia, ja avanç ara la redacció i aplicació d'un Pla integral d'ajuda i promoció de la recerca, amb l'objectiu de millorar la ja excel·lent investigació que es fa a la nostra universitat.

D) Al marge d'aquestes causes de canvi, hem de fer front també a altres reptes i desafiaments que han aparegut els darrers anys, entre els quals podem esmentar:

- Les noves demandes que la societat planteja actualment a les universitats, és a dir, graduats més ben preparats, amb un bagatge més pràctic i menys teòric que l'actual; titulacions més flexibles i més adaptades a les necessitats socials i al mercat de treball que les ara existents; formació de reciclatge i actualització per a professionals; postgraus ben dissenyats i d'alt nivell; transferència de resultats de la recerca; etc.

- La baixada del nombre d'estudiants a les universitats, i en especial en determinats estudis, deguda a la caiguda demogràfica i, probablement, a la rigidesa del "mapa" de titulacions universitàries, inadaptat a les necessitats socials.

- L'aplicació massiva i ordinària de les tecnologies de la informació i la comunicació a l'àmbit de l'educació superior, que està modificant ràpidament els mètodes i fins i tot els continguts dels ensenyaments universitaris, reduint presencialitat i fent possible la mobilitat virtual.

6. En conclusió, estam immersos en un moment clar de transformació substancial de la Universitat. Crec fermament que ens hem d'encarar a aquests canvis amb una actitud clarament positiva, considerant-los com *una ocasió històrica de modernització i millora de la nostra universitat*. En efecte, al meu parer hem de convertir les obligades reformes en un pas decidit cap a la qualitat docent i investigadora; en un salt per aconseguir ser una institució capdavantera en l'aplicació de les noves metodologies docents (amb un ús intensiu de les TIC); en un fort impuls cap a una institució més adaptada i més arrelada a les necessitats de la societat que ens envolta. En definitiva, hem d'aprofitar l'ocasió per dur a la pràctica la millor de les reformes possibles. Si no ens adonam de l'existència d'aquesta oportunitat històrica, el nostre destí serà previsiblement perdre a poc a poc el tren de la modernitat i quedar relegats en un futur no gaire llunyà respecte de les universitats capdavanteres. Personalment crec que la UIB està en condicions excel·lents per fer una reforma com la que acab de descriure: som una institució jove, sense molts dels vicis de les universitats tradicionals; comptam amb un professorat i un PAS també més recents i més entusiastes que les universitats més antigues; tenim una mida mitjana, la qual cosa ens dona una major flexibilitat per a la renovació; som, finalment, l'única universitat d'aquesta comunitat autònoma, cosa que ens permet una interlocució directa amb el seu Govern. Per la concurrència de totes aquestes raons, estic convençut que l'oportunitat és única, és a dir, és d'aquelles ocasions que es presenten en el temps molt de tant en tant.

Permeteu-me que acabi llegint la conclusió del document de la Comissió Europea *El paper de les universitats a l'Europa del coneixement*: "Les universitats europees, que durant molt de temps han constituït un univers relativament aïllat tant de la societat com a nivell internacional, i que comptaven amb una finançament assegurat i una situació protegida pel respecte a llur autonomia, han travessat la segona meitat del segle XX sense posar realment en qüestió el seu paper o la naturalesa de la seva contribució a la societat. Les transformacions que experimenten avui en dia, de forma cada cop més intensa des de fa deu anys, susciten un interrogant fonamental: poden les universitats europees esperar, tal com estan organitzades actualment, conservar en el futur el seu lloc a la societat i al món? Per convertir-se en l'economia i la societat del coneixement competitives i dinàmiques que vol ser, *Europa necessita imperativament un sistema universitari de primer rang, amb universitats reconegudes mundialment com les millors en els distints camps d'activitat que desenvolupen*".

Doncs bé, us anim a tots i totes a aprofitar aquesta oportunitat històrica que ara tenim per convertir la UIB en una institució d'excel·lència, posant el millor del vostre generós i entusiasta esperit universitari al servei de la nostra estimada universitat.

Moltes gràcies.